

Føroysk DAMP-børn verða slept uppá fjall

- Ein diagnosa kann brúkast sum arbeiðsreiðskapur, men eftir øllum at døma ikki í Føroyum. Her er eingin hjálp at heinta, eingin fóst mannagongd ella samskipan av nokrum slag. Størsti trupulleikin er tí ikki barnið, men alt rundan um, sum ikki virkar, sum tað skal, sigur Anna Maria Restorff, sum ongan annan útveg sá, enn at senda sonin, ið er DAMP-barn, av landinum á stovn fyrri tveimum árum síðani

TURID KJOLBRO

At tað er trupult at ala eitt barn upp í Føroyum, sum víkir frá, antin orsakað av sálarligum ella líkamligum breki, ella innlæringartrupulleikum, er eftir øllum at døma ein sannroynd. Ikki tí, at barnið sjálvt elvir til stórar trupulleikar, men tí, at stovnar og myndugleikar, sum í prinsippinum eiga at stuðla og ráðgeva, ikki megna uppgávuna. Javnan hoyrast neydarróp frá foreldrum, sum eru á gáttini at geva skarvin yvir av hesum ávum.

Sogan hjá Onnu Mariu Restorff, mammu 14 ára gamla Torleif, sum er DAMP-barn, er einki undantak. Hon hevur strið við allar avvarðandi myndugleikar síðani 1992 fyri at geva soninum mennandi innihald í gerandisdegnum, men mátti gevast á hendur eftir óteljandi niðurlög fyrri hálvum øðrum ári síðani, tá ið hon valdi at senda hann av landinum.

Fyrstu seks árin vaks Torleif upp í Danmark, men eftir at mamman og pápin vóru skild, flutti hann saman við yngra beiggjanum og mammuni til Føroya.

Eg roknaði við, at tað var best fyrri Torleif at koma til Føroya. Hann var eitt

krevjandi barn, men enn høvdu vit ikki fingið staðfest nakra diagnosu, greiðir Anna Maria frá.

Diagnosan sett

Komin til Føroya, byrjaði Torleif í forskúla hjá Nonnunum og síðani í 1. flokki, men tað var skjótt greitt, at hann hevði ein serligan tørv. Hann fekk fysioterapi á Sernámsdeplinum, talufrálæru og bert fyra eykatímar í skúlanum.

Fólkaskúlin er als ikki búgvin at taka sær av børnum við serligum tørv. Hevði Torleif fingið nóg mikið av eykatímum av serkonum fólki, við áhuga fyrri barninum, hevði stóðan møgulega verið ódrvisi.

Ein danskur barnapsykkiatari, sum helt skeið í Føroyum, staðfesti í 1994, at Torleif er eitt DAMP-barn.

Ein diagnosa kann brúkast sum arbeiðsreiðskapur, men eftir øllum at døma ikki í Føroyum. Einki hendir eftir, at diagnosan er sett.

Eftir 2. flokk mátti Torleif takast úr fólkaskúlanum, og hann byrjaði á Skúlanum á Trøðni. Trupulleikarnir hildu fram á Skúlanum á Trøðni, og tað gjørdi ikki støðuna frægari, at Torleif varð koyrdur í ein flokk við 5-6 øðrum villum dreingjum.

Hann kom onkuntíð heim við sári á rygginum og bláum merkjum. Hetta kærði eg, og úrslitið var, at Torleif varð tikið úr flokki-num, og ein lærari, sum vit hava alt gott at bera, gav honum einaundirvísing. Viðkomandi lærarinda, ið hevur stóran áhuga í sínum arbeiði, er ógvuliga nærløgd og ger eitt stórt menniskjansligt arbeiði til frama fyrri børni. Tá ið tað snýr seg um børn við trupulleikum, er tað týðningarmesta at menna tey, soleiðis at tey verða sjálvbjargin. Verða tey bara ansað, verður uppgávan hjá familjuni tyngri og tyngri, og kanska hokna tey av byrðuni. Og tá verður familjan bundin av tí almenna restina av lívinum, og tað hevur eingin áhuga í.

Hóast Skúlin á Trøðni heldur til á Sernámsdeplinum, hava teir í grundini einki við hvønn annan at gera. Tá ið eg bað um sálarfrøðiliga hjálp til Torleif, tí hann fekk eina depressjón av síni egnu stóðu og í sambandi við sjúka og deyða abba hansara, bar hetta ikki til.

Vit dugdu ikki at fáa eyga á nokur framstig, øll familjan var í kreppu. Og eldri Torleif gjørdist, stórr blivu krovini, og eg kom til ta sannføring, at okkurt ann-

- Tá ið tað snýr seg um børn við trupulleikum, er tað týðningarmesta at menna tey, soleiðis at tey verða sjálvbjargin. Verða tey bara ansað, verður eingin bati og tí verður familjan bundin av tí almenna restina av lívinum, og tað hevur eingin áhuga í, sigur Anna Maria Restorff.

Mynd: Jens Kristian Vang

ad mátti roynast.

Møguleikarnir úttomdir

Anna Maria valdi síðani at lata Torleif fara á eina barnapsykkiatriska deild á Bispebjerg Hospitali í Keypmannahavn til kanningar fyrri at fáa eina heildardiagnosu. Og har var hann í fyra mánaðir.

Hann var á eini afturlatnari deild, og tað er klárt, at tað er ræðuligt at senda sitt barn á eitt slíkt stað. Í okkara føri var tað so mikið heppið, at pápi Torleif býr í Danmark og var um hann, so nógv hann kundi, umframt at eg ferðaðist niður at vera saman við honum. Úrslitið av teirri diagnosuni kundi eg ikki rættiliga samsa, tí eg sjálf var í sorg av tí, at pápi mín var deyður, og eingin var har, sum kundi siga mær, hvat eg so skuldi gera.

Møguleikarnir í Føroyum vóru uppbrúktir, og í samráð við barnaverndina í Havn, valdi Anna Maria at senda sonin á stovn í Vordingborg á vári í 1998. Hetta var ein stovnur, sum á pappírnum vísti seg vera ógvuliga góður, men sum í veruleikanum als ikki kundi liva upp til hetta. Og foreldur Torleifs valdu tí at taka hann úr, og hann fór síðani at búgva hjá pápa sínum.

Sosiala deild á býráðnum gjørdi av, at kommunan, sum Torleif nú býr í, yvirtók málið, og tað hevur gjørt, at eg sum mamma havi ongan rætt at ávirka, hvat hendir við Torleifi.

Einki val havt

I dag gongur Torleif á ein-

um frískúla, sum eisini hevur børn við serligum tørv. Øll viðurskipti eru ikki koma uppá pláss, men hann trívist væl.

Sum stóðan er á Skúlanum á Trøðni hava vit einki val.

Á Skúlanum á Trøðni meta tey, sum hava ábyrgdina, at tey kenna alt til trupulleikan DAMP, hóast foreldur halda um, at kunneikin er lítill og eingin. Fleiri áheitanir eru komnar frá foreldrum um at loyva starvsfólki til Danmarkar á skeið í DAMP-fyrbrigdum, men hvørja ferð hevur leiðarin víst hesum aftur við teirri grundgeving, at har er einki at læra, sum tær ikki longu duga, og hartil er ikki peningur til tess.

Har eru nokur fá, sum hava ein góðan vilja, men tey fáa ongan stuðul frá leiðaranum. Hvørki leiðarin á Skúlanum ella á Sernámsdeplinum eru nógv dugnaligir. Eru leiðararnir dugnaligir, smíttar tað av á starvsfólki.

Tað er í prinsippinum ógvuliga gott, at næmingar við trupulleikum ganga í vanligan fólkaskúla, men tað krevur, at fólkaskúlin hevur orkuna til tess, og ikki minst, at ein vitanarmiðdeplil stendur aftan fyrri, haðani lærararnir kunnu fáa góða ráðgeving og leiðbeining. Alt annað er bert at flyta trupulleikan.

Sum mamma er tað ringt at vita, um tað, sum er gjørt, er tað rétta. Hevði eg tá havt ta vitanina, eg havi í dag, hevði nógv verið ódrvisi. Tá ið tað stendur mitt í øllum, er ringt at siggja

heildina. Og har er tað fakkfólki skuldu verið til hjálpar. Men sum er, hevur tú ongan at venda tær til við trupulleikum, ongan ráðgeva, sum kann hjálpa tær, og einki netverk yvirhóvur. Og tað er har, tað av álvara haltar í Føroyum. Hvørja ferð eitt ella annað stingur seg upp og tú skalt tosa við onkran myndugleika, tosar tú við nýtt fólk. Tað er ótrúliga móðsamt, og tað tekur allar kreftir. Her er eingin fóst mannagongd og eingin samskipan av nokrum slagi millum ymsu stovnarnar, og tí heldur eingin, sum tekur nakra avgerð ella hevur nakra ábyrgd. Í síðsta enda gongur tað út yvir ta einstøku familjuna. Størsti trupulleikin er ikki barnið, men alt rundan um, sum ikki virkar, sum tað skal.

Avleiðingarnar

Avleiðingarnar av vantandi ráðgeving og stuðli í Føroyum, eru ymiskar fyrri hvørja einstaka familju og hvørt barnið sær. Í ringasta føri fáa børn og foreldur sálarligar trupulleikar orsakað av vantandi hjálp. Í førimum hjá Onnu Mariu Restorff hevur tað ført við sær, at sonurin mátti av landinum. Hon er kortini sannførd um, at við eini betri samskipan, góðari ráðgeving og góðum skúla, ber til at hjálpa einum DAMP-barni í Føroyum.

I dag verða DAMP-børn send av landinum á sama hátt sum menningartarnað fyrri nógvum árum síðani. Í so máta eru vit ikki komin longur. Og eg veit um nógv foreldur, sum umhuga at

flyta av landinum av hesum ávum. Leiðararnir á Sernámsdeplinum og Skúlanum á Trøðni hava ikki nóg stóran kunneika til økið. Stovnurin skal eittast at vera ein ráðgevandi stovnur, men eg kundi hugsað mær at vitað, hvørjum tey ráðgeva í.

Tað paradoksala í øllum hesum er, at tað kostar kommununi ógvuliga nógv at senda børn av landinum á stovn.

Sum foreldur fært tú altíð at vita, hvussu nógv tað kostar. Í okkara føri kostaði tað góðar 70.000 kr. um mánaðin umframt ferðaseðlar til foreldur, barn og fólk frá umsitingini. Ístaðin áttu pengarnir at verið brúktir her. Vit leypa um garðin, har hann er lægstur. Umberingin er altíð, at vit eru so fá, men tá ið so nógvir pengar verða brúktir, áttu teir at verið brúktir soleiðis, at tað bøtti um tørvin hjá barninum herheima, sigur Anna Maria Restorff at enda.

FAKTA UM DAMP

DAMP er eitt ósjónligt brek, har trupulleikin er at halda fast við konsentrasjónina, hava tamarhald á motorikkini, og at fata og tulka sansinntrykk.

Fólk við DAMPI eru normalt gávað, men hava ofta innlæringartrupulleikar og sosialar trupulleikar.

5 % av øllum árgangum hava DAMP! Herav 1% sum eru illa fyrri. Fleiri dreingir enn gentur hava DAMP!